

طرح کلی مطالعات نظام سازی قرآن بنیان

محمدصادق یوسفی مقدم

www.ketab.ir

پژوهشگاه ملی فرهنگ اسلامی

طرح کلی مطالعات نظام‌سازی قرآن‌بنیان
 محمدصادق یوسفی مقدم
 ناشر
 پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
 تهیه
 پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن
 سرویراستار
 محمدباقر انصاری
 لیتوگرافی، چاپ و صحافی
 چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
 چاپ اول: پاییز ۱۴۰۰
 شمارگان: ۳۰۰
 قیمت: ۱۰۰۰۰۰ تومان
 عنوان: ۷۰۹؛ مسلسل: ۱۰۹۵

نشانی
 قم، خیابان معلم، ساختمان ستاد دفتر تبلیغات اسلامی،
 نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳-۰۲۵
 ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸
 کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱
 مراکز پخش
 ۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۳۱۱۵۱۲۵۰-۰۲۵
 ۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی در دانشگاه تهران،
 پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن:
 ۰۲۱-۶۶۹۵۱۵۳۴
 وب‌گاه: www.pub.isca.ac.ir
 رایانامه: nashr@isca.ac.ir
 فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir
 فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajoohaan.ir
 همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه:
 عنوان و نام‌پدیدآور:
 مشخصات نشر:
 مشخصات ظاهری:
 شابک:
 وضعیت فهرست‌نویسی:
 یادداشت:
 موضوع:
 موضوع:
 شناسه افزوده:
 رده‌بندی کنگره:
 رده‌بندی دیویی:
 شماره کتابشناسی ملی:

یوسفی، محمدصادق، ۱۳۳۶-
 طرح کلی مطالعات نظام‌سازی قرآن‌بنیان/ محمدصادق یوسفی مقدم؛ تهیه پژوهشکده
 فرهنگ و معارف قرآن
 قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 اسلامی، ۱۴۰۰
 ۳۲۸ص.: جدول
 ۱۰۰۰۰۰۰ ریال
 فیا
 کتابنامه: ص. [۳۲۳] - ۳۳۷؛ همچنین به صورت زیرنویس
 اسلام و دولت -- جنبه‌های قرآنی
 اسلام و اقتصاد -- جنبه‌های قرآنی
 دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 اسلامی، پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن
 BP ۲۳۱
 ۲۹۷/۴۸۳۲
 ۸۵۱۳۲۳۸

۷	سخنی با خواننده
۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول: مفاهیم، ضرورت، اهداف و سیاست‌ها
۱۵	مفهوم‌شناسی نظام‌سازی
۱۵	نظریه سیستم‌ها
۱۷	تعریف سیستم و نظام
۱۷	ضرورت نگاه سیستمی به قرآن کریم
۱۸	سبک تفسیر ترتیبی
۱۸	هدف تفسیر ترتیبی
۲۲	سبک تفسیر موضوعی
۲۳	نظر شهید صدر در تفسیر موضوعی
۲۷	فصل دوم: مطالعات نظام‌سازی قرآنی؛ زیرساخت تمدن نوین اسلامی
۲۸	پیشینه نگاه سیستمی به قرآن کریم
۳۰	اقتضای نظام و جامعه معاصر
۳۸	اهداف

مقدمه

قرآن کریم کتاب جامع، جاودان و آخرین منبع و حیانی برای همه عرصه‌های زندگی بشر است که خداوند آن را از یک سو مایه حیات و سبب زنده‌دلی دانسته است (یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ)^۱ و از سوی دیگر بیان‌کننده هر چیز مورد نیاز مومنان قرار داده و بر هدایت‌گری، رحمت و بشارت آن تأکید کرده (... وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً وَ بُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ)^۲ و هر گونه کوتاهی و تقریط را از صاحب قرآن کریم سلب (وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَلُكُمْ مَا فَرَقْنَاهُ فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ)^۳ و آن را تأمین‌کننده نیازهای هدایتی و خوشبختی انسان در هر عصر و هر عرصه قرار داده (تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا)^۴ و تمسک به آن را سبب بیرون‌آوردن مردم از مطلق ظلمت‌ها و گمراهی‌ها و

۱. ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اجابت کنید خدا و رسولش را، زمانی که شما را می‌خوانند، بدانچه زنده‌تان می‌سازد (انفال: ۲۴).

۲. این کتابی که بر تو نازل کرده‌ایم، توضیح همه چیز و هدایت و رحمت و بشارت مسلمانان است (نحل: ۸۹).

۳. و هیچ جنبنده‌ای در زمین و پرنده‌ای که با دو بال خود می‌پرد نیست، مگر اینکه آنها نیز مانند شما گروه‌هایی هستند و همه به سوی پروردگار خود محشور خواهند شد، ما در کتاب از بیان چیزی فروگذار نکردیم (انعام: ۳۸).

۴. [بسیار] بابرکت است آن خدایی که فروفرستاد «قرآن» را بر بنده خود تا جهانیان را بیم دهد.

رساندن آنان به نور و هدایت دانسته است (الر * كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ)^۱ و پیامبر اعظم ﷺ رسیدن به این همه را مشروط به تمسک به قرآن و عترت ﷺ کرده و فرموده است: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا كِتَابَ اللَّهِ وَ عِزَّتِي أَهْلَ بَيْتِي وَإِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ تَخْلُقُونِي فِيهِمَا»^۲ بی تردید کشف به معنای استخراج و استنباط نظام‌های معرفتی و اجتماعی قرآن کریم و نیز نظام‌سازی به معنای اعم از تولید و عرضه نظام‌های معرفتی و اجتماعی بشری بر قرآن است و استخراج دیدگاه حکمیتی و داوری قرآن از ابعاد مهم و ضروری تمسک به قرآن کریم و اهل بیت ﷺ و سبب دستیابی به هدایت، رحمت، بشارت و دوری از ظلمات و گمراهی‌هاست. چنان‌که نگرش حاکم بر نظام‌های معاصر بشری بیشتر جنبه مادی‌گرایانه انسان را مورد توجه قرار داده و بر نفی دغدغه‌های بنیادین معنوی و معرفت‌های مبتنی بر وحی اصرار ورزیده و با غفلت از ابعاد معنوی موجبات انحطاط جوامع را فراهم کرده است.^۳

همان‌گونه که در سخنی با خواننده محترم بیان کردم، نیاز فوری و حیاتی امروز جوامع اسلامی به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران نهادینه‌سازی نظام‌های فرهنگی، اخلاقی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی قرآن‌محور به منظور پشتیبانی و دفاع از آرمان‌های اسلامی با آموزه‌های وحیانی و ارانه الگویی موفق به جوامع اسلامی و جامعه جهانی است. تحقق این هدف عالی متوقف بر کشف نظریه‌ها و گزاره‌های شکل‌گیری نظامات جامعه مبتنی بر معارف قرآن کریم با استفاده از ظرفیت‌های

۱. ما قرآن را بر تو [پیامبر] نازل کردیم تا مردم را به اذن پروردگار از تاریکی‌ها به نور برسانی (ابراهیم: ۱).

۲. به درستی که من دو چیز وزین و گرانبها را بر جای می‌گذارم: کتاب خدا و عترتم اهل بیتم. مادام که به این دو تمسک جستید، هرگز گمراه نخواهید شد (محمد بن نعمان مفید؛ الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد؛ ج ۱، ص ۲۳۳).

موجود و بالقوه جامعه علمی قرآنی برای طراحی و برنامه‌ریزی در حوزه مطالعات نظام‌سازی است.

مفهوم نظام‌سازی در بیانات مقام معظم رهبری به عنوان کار بزرگ، دشوار، پیچیده و اصلی و به عنوان مطالبه اسلام بیان شده است: «آنچه ما از مجموع معارف قرآنی استفاده می‌کنیم و در می‌یابیم، این است که مطالبه اسلام از مسلمین ایجاد نظام اسلامی به نحو کامل است».^۱ نیز می‌فرماید: «نظام‌سازی کار بزرگ و اصلی شماست. این کاری پیچیده و دشوار است. نگذارید الگوهای لائیک یا لیبرالیسم غربی یا ناسیونالیسم افراطی یا گرایش‌های چپ مارکسیستی خود را بر شما تحمیل کند».^۲

بر این اساس هر چند بسیاری از مطالعات و تحقیقات بنیادین مراکز حوزوی و دانشگاهی می‌تواند با اقتضای هر یک از حلقه‌هایی از مجموعه و سلسله به هم پیوسته مطالعات نظام‌سازی قرآنی به شمار آید، به دلیل فقدان برنامه نیاز محور جایگاه شایسته خود را پیدا نکرده است.

هدف اصلی طرح کلی مطالعات نظام‌سازی قرآن بنیان توسعه مطالعات نظام‌سازی به آموزه‌ها و معارف قرآنی و احیای مرجعیت قرآن کریم است تا در کنار بهره‌گیری از آخرین دستاوردهای مثبت نظام‌های بشری از پیامدهای منفی و آثار زیانبار آن که موجب انحطاط، گمراهی، تبعیض‌های ناروا و بی‌عدالتی‌های فراوان شده است، جلوگیری کند.

محمدصادق یوسفی مقدم

۱. سیدعلی خامنه‌ای؛ بیانات در دیدار با خبرگان رهبری؛ ۱۳۹۳/۱۲/۲۱، در:

<https://www.leader.ir/fa/speech/12932>.

۲. همو، بیانات در اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی؛ ۱۳۹۰/۰۶/۲۶، در:

<https://www.leader.ir/fa/content/8582>.